

Алена Іванаўна (19.05.1476 — 20.01.1513)

Жыццё гэтай жанчыны было прынесена ў ахвяру палітычным інтарэсам блізкіх ёй людзей — бацькі і мужа. Кожны праз яе дамагаўся свайго, а ў выніку зламалі яе жыццё. Хоць, канешне, высокае паходжанне ўжо прадвядзнула лёс Алены Іванаўны, якім яна не магла распаздацца. І тым больш прыстойна выглядаюць паводзіны Алены Іванаўны, якая захавала сваю чалавечую і жаночую годнасць. Яе лёс, сапраўды, светлая старонка ў змрочнай гісторыі варажасці і войнаў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Вялікім Княствам Маскоўскім.

Алена была дачкой маскоўскага ўладара Івана III і пляменніцы апошняга візантыйскага імператара Канстанціна XII Палеалога, Сафіі. Бацька Сафіі, малодшы брат імператара Фама, знайшоў прытулак пры двары папы рымскага Паўла II. У надзеі пашырыць свае ўплывы папа сасватаў Сафію за вялікага князя маскоўскага Івана III. З гэтага шлюбу і нарадзілася ў 1476 г. Алена. Выхаваная ў строгім шанаванні бацькоў і адданасці праваслаўнай веры, яна была б добрай жонкай якому-небудзь удзельнаму князю, як яе сёстры, і, пэўна, пачувала б сябе шчаслівай у сямейным жыцці. Аднак гістарычныя падзеі рашуча павярнулі яе лёс. Да Алены Іванаўны пасватаўся сам вялікі князь літоўскі Аляксандр Казіміравіч.

Гэта быў палітычны акт з мэтай паразумецца з Іванам III. Не маючы дастаткова сіл супрацьстаяць Маскве, урад ВКЛ (пань-рада) адно з выйсцяў бачыў у саюзе з маскоўскім уладаром праз шлюб яго дачкі з вялікім князем літоўскім. Магчымасць такога шлюбнага альянсу неафіцыйна абмяркоўвалася даўно, і толькі ў 1494 годзе Іван III даў згоду на яго, аднак пры ўмове не прымушаць Алену да прыняцця каталіцтва. І Аляксандр вымушаны быў прыняць гэтую ўмову.

І вось 13 студзеня 1495 г. Алена Іванаўна пакінула Маскву, каб ужо ніколі не вярнуцца ў родны горад. Бацька падрабязна і строга настаўляў дачку, як сябе паводзіць у чужой краіне: галоўнае — не падавацца ціску і ўгаворам каталікоў перайсці ў іх веру. Пакідаючы родны дом, Алена гучна плакала, нібыта прадчувала бяду.

У Літве Алену сустралі ўрачысты і радасна. Людзі шчыра верылі ў тое, што шлюб Аляксандра і Алены прынесе мір паміж Літвой і Масковіяй. Паводле сведчанняў сучаснікаў, Алена вызначалася не толькі добрым і лагодным характарам, але і чароўнай прыгажосцю, што падкупляла сэрцы кожнага, хто яе бачыў. Вянчанне 34-гадовага Аляксандра з 19-гадовай Аленай адбылося 15 лютага 1495 г. у віленскім касцёле Св. Станіслава. Разам з біскупам урачысты цырыманіял выконваў і праваслаўны святар, які прыехаў з Аленай з Масквы. З самага пачатку веравызнанне стала паміж мужам і жонкай.

Тым не менш Алена падтрымлівала мужа ў яго дзеяннях і палітычных рашэннях, супрадавала яго ў паездках па краіне, пазней дапамагала яму стаць польскім каралём і нават паабяцала свекрыві, каралева Альжбэце, служыць ёй з «поўнай радасцю і пакорлівасцю». Невядома, ці прынёс Алене гэты шлюб простае жаночае шчасце, бо ўсё ж яна не нарадзіла дзяцей. А непрыемнасцяў ёй хапала, бо на яе насядалі каталікі з прапановамі прыняць каталіцтва, пазней палякі адмовяцца прызнаваць яе польскай каралевай і каранаваць. Як мог, Аляксандр абараняў жонку і заявіў каталіцкім святарам, каб яны не ўмешваліся ў ягонае сямейнае жыццё. Сваю любоў да жонкі ён паказваў не толькі абаронай яе веравызнання ці багатымі падарункамі, але і праявамі простага чалавечага клопату. Так, ведаючы яе любоў да музыкі, Аляксандр запрасіў у Вільню з Кракава славяна капельмайстра Генрыха Фінека.

Не спыніў гэты шлюб войнаў з Масковіяй. Іван III на падставе таго, што Аляксандр не выконвае дамowy (нібыта прымушае Алену да лаціны), развязаў чарговую вайну з ВКЛ. Алену лічылі віноўніцай гэтай вайны. А яна ездзіла ў непрыхільны да яе Кракаў, каб выцягнуць адтуль мужа для абароны краю. Яна, паддаючыся просьбам польскіх саноўнікаў, угаварыла Аляксандра памірыцца з Іванам III і ўратаваць польскія землі ад спусташальных набегаў маскоўскіх саюзнікаў — крымскіх татар. Урэшце, у лісце да бацькі гарача прасіла спыніць вайну.

«Калі, гасудар баццюшка, Бог табе не паклаў на сэрца мяне, дачку сваю, мілаваць, дык навошта мяне з зямлі сваёй выпусціў і за такога брата свайго выдаваў? Злітуйся, вазьмі па-старому любоў і сяброўства з братам і зяцем сваім».

Колькі болю гучала ў яе словах, якія не крапулі бацькоўскае сэрца. Між тым Алена выконвала бацькоўскі наказ і цвёрда трымалася праваслаўя.

Са сваіх багатых маёнткаў (Княжыцы, Смаляны, Браслаў, Лёчыцы і інш.) і Магілёўскага староства Алена падтрымлівала праваслаўную царкву ў ВКЛ. Вядомыя яе шчодрыя падарункі віленскаму сабору Прачыстай Багародзіцы (які яна аднавіла) і Пакроўскай царкве, менскаму Узнясенскаму манастыру і Саборнай царкве, кіеўскаму манастыру Св. Мікалая, Супральскаму манастыру і іншым. З імем Алены Іванаўны звязана і з'яўленне ў Менску цудадзейнага абраза Менскай Божай Маці. Гэты абраз, паводле маскоўскага дакумента 1597 г., «надала славное и святое памяти королевое Олена». Яна ж прывезла ў Літву цудадзейныя абразы Віленскай, Каложскай, Бельскай адзігтрый і перадала мясцовым цэрквам.

Іншым стала жыццё Алены пасля смерці мужа ў 1506 годзе. Аляксандр завяшчаў апеку над ёй свайму брату Жыгімонту Казіміравічу, якому перадаў вялікае княжэнне. Падтрымка Алены прыйшлася дарэчы Жыгімонту, калі рэальна існавала пагроза захопу ўлады князем Міхаілам Глінскім. У падзяку Жыгімонт аддаў Алене Іванаўне Бельск, Сураж і Бранск. Багатая маладая ўдава, відавочна, сумавала ў чужой краіне, без сям'і, без родных, без сяброў. Яна часта пакідала свой дом у Ніжнім замку ў Вільні і наведвала свае маёнткі, асабліва Браслаў, дзе заснавала жаночы манастыр і царкву Св. Варвары. Падзравалі, што Алена хоча вярнуцца ў Маскву. Якраз яе багацце і стала фатальнай перашкодай для вяртання. Асноўную частку свайго скарбу коштам 400 000 дукатаў (гэта васьмігадовы даход польскіх каралёў) Алена захоўвала ў віленскім кляштары францысканцаў. Баючыся, што гэтае багацце Алена вывезе ў Маскву, ёй не выдавалі яго, а ваявода віленскі Мікалай Радзівіл забараніў ехаць у Бранск, дзе яе чакалі маскоўскія атрады. Хоць Жыгімонт і адмяніў загад ваяводы, але выезд у Бранск сарваўся.

Загадкавай была смерць Алены Іванаўны. Яна ў 1513 годзе патаемна дамовілася са сваім братам, вялікім князем маскоўскім Васілём Іванавічам, вярнуцца ў Маскву. Для гэтага яна збіралася выехаць у Браслаў, куды павінны былі падысці маскоўскія атрады. Ёй ужо непатрэбны быў і скарб, яна проста хацела вярнуцца на радзіму. Аднак на загад Радзівіла Алену сілай адвезлі ў маёнтка, дзе яна раптоўна памерла. Падзэрэнне ў яе смерці лягло на Мікалая Радзівіла, па заказе якога нібыта яе атруцілі. Смерць Алены не засмуціла Жыгімонта: «Гэтым дзяржаве нашай нямала паменшыла клопату». Хоць шчыра смуткавалі па сваёй добрай гаспадыні праваслаўныя вернікі ў Вялікім Княстве Літоўскім.

Калі і хацелася б знайсці нейкія заганы ў Алены Іванаўны, дык гэта цяжка зрабіць. Яе светлы вобраз бачыцца як постаць святой, якая адпакувала і за сваю веру, і за людзей, якім яна спрыяла сваёй добрай і чыстай душой.

Вітаўт ЧАРОПКА.

■ Сваімі словамі

ПРОСТАЯ ЛЮБОЎ. І МІСІЯ

У гэтым годзе была надзвычай прыгожая зіма. Трэба прызнаць, што такіх не выпадала даўно. Мажліва, снегу не намяло, як у даўнія часы, да самых стрэх, але сумёты былі немаленькія і ляжалі доўга. Аднак ці ўсе адважыліся пракласці свае сцяжынкi сярод гэтага белага хараства?..

Асабіста я гэтай зімой зведала многія радасці. Па-першае, навучылася катацца на снаўбордзе. Прылада гэтая, між іншым, не такая простая, як можа падавацца на першы погляд. Напачатку патрэбен чалавек-умелец, які растлумачыць, што і чаму трэба рабіць, раскладзе па палічках тэхніку язды. А далей — рэгулярныя трэніроўкі: яны, бадай, немагчымыя без болю і падзенняў, без пад'ёмаў і спускаў. Адчуванне радасці можа з'явіцца толькі дзесьці напрыканцы, калі нарэшце хоць нешта атрымаецца!

Мая вясковая бабуля прыдумала снаўборду вельмі слушную, цалкам беларускую назву — «апалонік». Праўда, гараджанам трэба растлумачыць, што апалонік — гэта драўляная лыжка, часцей за ўсё зробленая ўласнымі рукамі, выдзёубаная з сучэльнага масіву. Пагадзіцеся, падабенства ёсць: становішча на вялікую драўляную лыжку і скочваешся на ёй са слізкага схілу!..

Гэтай зімой я схадзіла на шыкоўнае лядовае шоу ў цырку, пакаталася на каньках, пабачыла заснежаныя Карпацкія горы (і, вядома ж, трапіла на вяршыні некаторых з іх), апынулася ў эпіцэнтры завірухі. Падаецца, так і павінна быць, гэта ідэальны расклад: заснежаныя зімы, квітнеючыя вёсны, спякотныя леты, залаціста-барвовыя восені! Дзе яшчэ, у якім іншым клімаце паспееш атрымаць такую розную асалоду?

Яшчэ адной прыкметнай падзеяй гэтай зімы была вандроўка па Беларусі — у сядзібу «Налібоцкія васількі», што на Валожыншчыне. Пасля гарадскога тлуму апынуцца на ўскрайку пушчы, пасярод бяскрайніх палёў і амаль у поўнай цішыні, было досыць нязвыкла. Але, вядома ж, прыемна. Цікава, што гэтай зімой з'явіўся чалавек, які зрабіў вандроўкі па Беларусі сваёй працай. Сярод мноства варыянтаў прафесійнага развіцця і думак, куды скіраваць сілы і крэатыў, была выбраная не праца на ўжо паспяховыя кампаніі, а стварэнне ўласнага айчыннага брэнду. Адкрываць Беларусь для сябе і іншых, нягледзячы ні на якія перашкоды, не зважаючы нават на вялізныя маразы, — гэта варта павагі.

Насамрэч праект Асі Паплаўскай стартаваў яшчэ ў сярэдзіне восені. Маладая блогерка і журналістка стварыла ўласны сайт: <http://poplavskaja.by>. Першапачаткова сярод сфер зацікаўленасці Асі былі ежа, у тым ліку службы дастаўкі, — кавярні і ўласна кава. Але досыць хутка Паплаўская знайшла новую нішу — travel-журналістыка. Як ні дзіўна, дагэтуль яна ў Беларусі была запоўнена досыць слаба. Вандруй і пішы пра гэта на пастаяннай аснове — і ты акажашся адным з нямногіх!

Такім чынам, нягледзячы на нялітасцівую зіму, дбаючы пра паспяховасць свайго стартапу, Ася Паплаўская пачала вандраваць па розных кутках Беларусі. І калі напачатку яна актыўна пісала пра гарады, то цяпер яскрава вымалёваліся дзве новыя асноўныя лініі — гэта аграсядзібы, якімі так славіцца наша краіна, і беларускія касцёлы. Як той казаў, усё геніяльнае проста!

Цяпер у Мінск Ася заязджае хіба што пераначаваць. Ладная частка яе жыцця праходзіць у розных кутках краіны. Калі меркаваць па тым, што піша і фатаграфуе Ася, яна сапраўды вельмі любіць Беларусь і бачыць сваю місію ў тым, каб як мага болей людзей выбраліся з дому і нарэшце ўбачылі прыгажосць Радзімы...

Блогерка зазвычай не хавае сваіх эмоцый і дзеліцца імі ў тым ліку ў сацыяльных сетках, дзе можна прачытаць, напрыклад, такое:

— Гараджан палюхае надвор'е, а мы з Цішкам (невялікі сабака. — Аўт.) у сядзібе «Мядзведжы кут». Коўзаемся з гары. Гуляем па лесе, прабіраючыся скрозь метры снегу, — Цішку складана скакаць, і я бяру яго на рукі. Атрымліваем асалоду ад чыстага паветра і прыгажосці вакол. А пасля грэемся каля каміна... Добра ў вёсцы, калі ёсць Цішка.

Падаецца, сапраўднае хараство — яно насамрэч у простых словах і простых рэчах. Мы прывыклі шукаць дзівосы за акіянам, чакаць, што цуды прыйдуць аднекуль здалёк. Але рэальнае шчасце часам дзесьці зусім побач ці нават пад нагамі.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.
Фота з асабістага архіва Асі ПАПЛАЎСКАЙ